

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР РОМАНУ ГАЛИНИ ПАГУТЯК
«СМІТНИК ГОСПОДА НАШОГО»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка II курсу 201 М групи
Спеціальності 035.01 Філологія (Українська
мова та література)
Освітньо-професійної програми «Філологія
(Українська мова та література)» другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Мозгова Світлана Леонідівна

Керівник: кандидат філологічних наук,
старший викладач Цепкало Т.О.

Рецензент: кандидат філологічних наук,
доцент Висоцький А.А.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Літературно-критичний дискурс прози Галини Пагутяк	8
1.1.Жанрово-стильові аспекти прози Г. Пагутяк.....	8
1.2.Белетристика письменниці в опції літературної критики.....	14
РОЗДІЛ 2. Філософський дискурс роману «Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк	21
2.1.Художня реалізація філософських мотивів твору	21
2.2. Авторська інтерпретація символічних образів.....	30
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна українська література загалом і проза зокрема тяжіє до експериментів із формою та стилем, опановує все нові теми, розширює проблематику, але завжди тяжіє до філософського осмислення світу і місця людини у ньому. Розробку та осягнення вічних філософських питань і тем спостерігаємо в неомодерних та постмодерних художніх текстах вітчизняних митців.

Сучасна українська письменниця Г. Пагутяк репрезентує оптимальну художню модель світу та зображує прагнення героїв знайти своє «я» в епоху загальної кризи, яка охопила передусім духовну сферу життя. Виразно національний характер, філософські рефлексії, морально-етична та естетична домінанти складають основу прозового доробку лауреатки Шевченківської премії (за роман «Слуга з Добромиля». 2010 рік), авторки, чиї твори вивчають на заняттях з української літератури у школі та університеті.

В українському літературознавстві є низка досліджень, в яких висвітлюються питання жанрово-стильових особливостей прози Г. Пагутяк. Вагомий науковий інтерес становлять кандидатські дисертації А. Артюх «Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю» (2009) [1], І. Білої «Метароман Галини Пагутяк: текст і контекст» (2011) [3], Г. Бокшань «Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк» (2017) [6], де оповідання, повісті та романи письменниці аналізуються на рівні стилю.

У низці дисертацій окремі прозові твори Г. Пагутяк розглядаються у контексті сучасної української літератури. Наприклад, у науковій роботі О. Карабльової (2004) [19] подаються художні варіанти мотиву самотності, Т. Качак (2006) [21] досліджує ранні твори 80-90-х років ХХ століття, М. Кірячок (2016) [23] аналізує мотив апокаліпсису, Д. Коваленко (2018)

зосереджує увагу на образах часопростору, Н. Козачук (Синицька) (2007) [25] наголошує на рисах інтелектуальної прози, О. Поліщук (2004) [37] пропонує художню версію діалогу автора і персонажа в українській новітній українській прозі, М. Федосова (2015) [42] вказує на елементи неоготики в сучасній українській прозі, зокрема і в белетристиці Галини Пагутяк.

Роман «Смітник Господа нашого» належить до найбільш оригінальних творів письменниці, навколо якого точаться дискусії щодо жанрово-стильових визначень та декодування символічних образів. Серед авторів наукових статей, об'єктом дослідження яких є названий твір, варто згадати С. Бородіцу, Т. Гребенюк, О. Гульчак, О. Леоненко, однак комплексної розвідки наразі немає.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена потребою цілісно розглянути роман Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого» у координатах філософії екзистенціалізму, філософії Г. Сковороди та біблійних ремінісценцій на рівні мотивів та образів, враховуючи напрацювання сучасного літературознавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках ініціативної наукової теми кафедри української філології та журналістики Херсонського державного університету «Поетика художнього тексту» (державний реєстраційний № 0119U101836).

Мета і завдання дослідження – розкрити специфіку художніх моделей філософських візій у романі Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого» на композиційному, образному та ідейно-філософському рівні.

Мета дослідження зумовлена необхідністю розв'язати такі *завдання*:

- охарактеризувати жанрово-стильові аспекти прози Галини Пагутяк, виокремивши індивідуально-авторські експерименти з формою та змістом, домінантні засоби образного втілення філософських ідей;

- проаналізувати літературно-критичні матеріали, присвячені белетристиці письменниці, систематизувати результати досліджень науковців з метою визначення унікальності авторського письма мисткині;
- з'ясувати особливості художньої реалізації філософських мотивів у романі Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого» на сюжетно-композиційному, стилістичному, образно-символічному та ідейному рівнях;
- дослідити специфіку авторської інтерпретації образів-символів для вираження репрезентації філософських ідей у романі «Смітник Господа нашого», виокремивши домінантні образи для втілення екзистенційних мотивів у тексті художнього твору.

Об'єктом дослідження є роман «Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк.

Предмет дослідження – філософські мотиви, стильова манера, специфіка художнього конфлікту та особливості авторських інтенцій, образного вираження філософських візій у романі Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого».

Методи дослідження. Завдання дослідження потребують комбінування різних наукових методів. Це насамперед загальнонауковий метод (зроблено огляд та аналіз жанрово-стильових особливостей прози Г. Пагутяк), культурно-історичний (розглянуто мистецький контекст сучасної української прози), феноменологічний (оперує первинними відчуттями людини та категоріями її буття), а також описовий, системно-естетичний, герменевтичний методи, елементи міфокритики та принципи рецептивної естетики (дозволяє визначити та охарактеризувати особливості художньо-образних авторських моделей для втілення філософських ідей).

Наукова новизна одержаних результатів. Проведено художній аналіз роману «Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк у координатах філософії екзистенціалізму, філософії Г. Сковороди та біблійних ремінісценцій, що дало змогу заглибитись в ідейно-художній світ тексту.

Набуло подальшого розвитку дослідження сучасної української прози, зокрема романістики Г. Пагутяк.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження під час вивчення романістики Галини Пагутяк на заняттях із курсу історії української літератури, сучасної української літератури, при підготовці до написання студентських наукових робіт, статей, та під час виробничої практики у школі та асистентської практики у закладі вищої освіти. Допоможуть вони й учителям закладів загальної середньої освіти при розробці планів-конспектів уроків, присвячених вивченню сучасного літературного процесу.

Апробація результатів дослідження. Окремі питання дипломної роботи доповідалися на практичних заняттях із сучасної української літератури та історії української літератури, були представлені на засіданні кафедри української філології та журналістики Херсонського державного університету.

Деякі результати наукового дослідження відображені у доповіді «Проблема свободи в романі Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”» на V Jubileuszową Międzynarodową Konferencję Naukową Młodych Badaczy «O Ukrainie interdyscyplinarnie na Uniwersytecie Wrocławskim» (Wrocław, Poland, 3-4 грудня 2020 р.) (дистанційно).

Публікації.

1. Мозгова С. Мотив вибору в романі Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого». *Магістерські студії*. Альманах. Вип. 20. Херсон: ХДУ, 2020. С.

Структура роботи. Наукове дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Список джерел складає 43 позиції та включає монографії, дисертації, автореферати дисертацій, художні тексти, наукові статті та електронні ресурси.

РОЗДІЛ 1

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС

ПРОЗИ ГАЛИНИ ПАГУТЯК

1.1. Жанрово-стильові аспекти прози Г. Пагутяк

Для глибшого розуміння ідейно-художнього задуму письменниці, осмислення підтексту та авторських інтерпретацій символічних образів доцільно розглянути жанрову природу белетристики Галини Пагутяк. Літературознавці вже прийшли до висновку про експериментальний характер великої та малої прози авторки, виділяючи постійну еволюцію на жанрово-стильовому рівні.

На оригінальність стилю Г. Пагутяк звертали увагу науковці і письменники, наприклад, В. Даниленко [15] відзначив поєднання свідомого / несвідомого, добра / зла, раціонального / фантастичного у прозі авторки.

До магічного реалізму відносить ранню новелістику письменниці Н. Мельник та Н. Герасименко (кандидатська дисертація «Жанрово-стильові модифікації української новели 80–90-х років ХХ ст.»), які апелюють до великої частки містики і фантастики у творах мисткині, розмиканням часопрсторових меж тощо.

Жанр прозових творів став предметом дослідження Т. Тебешевської-Качак. У статті «Художні особливості прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект)» літературознавиця, опираючись на виважені думки відомих науковців, зокрема О. Поліщук і Р. Мовчан, робить спробу розглянути прозу письменниці у плані експериментальності. Вона вважає: «Своєрідність творчої манери Г. Пагутяк полягає в синтезі принципів традиційного й “нового роману”, у вдалому поєднанні стихії експерименту і традиційних норм» [40, с. 55]. Дослідниця детально вивчає жанрово-стильові особливості романістики письменниці і робить висновок, що її творам

притаманний «пошук нових романних форм, практикування окремих прийомів “шозизму” й “ роману тропізму”, безфабульної прози, написаної за принципом кінематографічного принципу монтажу “блукаючої камери” («Книга снів і пробуджень», «Смітник Господа нашого») вдало поєднаний із функціонуванням реальних та ірреальних персонажів, а не просто пластів зовнішнього і внутрішнього світу» [40, с. 55]. Т. Тебешевської-Качак виділяє у Г. Пагутяк фантастичний роман, твори з фрагментами «потоків свідомості», «новий» роман, психологічний, лірико-романтичний тощо.

Н. Козачук (Синицька) у дисертації «Поетика української інтелектуальної прози 1960-90 рр.» доводить, що в окремих творах Г. Пагутяк легко прочитуються казкові та барокові мотиви. Науковиця також вважає, що романи «“Господар”, “Гірчичне зерно”, “Смітник Господа нашого”, “Записки Білого Пташка”» [25, с. 2-3] належать до експериментальної прози. Дослідниця чітко відмічає риси інтелектуальної прози: «концептуальність або концептуальна ідея, головний герой – інтелігент чи інтелектуал, вихоплений із потоку життя й поміщений у духовно насичену атмосферу, – носій філософської концепції. Поведінка такого героя зумовлюється типом його філософського обґрунтування, цей герой втілює філософську концепцію автора і є виразником основної ідеї, центральної тези твору» [25, с.6]. Ми цілком погоджуємось із цією думкою, оскільки названі риси характерні для новелістики та романістики Галини Пагутяк і 90-х років ХХ століття, і до сьогодні.

У дисертаційній роботі «Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю» А. Артюх пише про поєднання у реального та «іншого світу» у романістиці авторки. Особливу увагу звертає дослідниця на філософських романах письменниці. Загальний висновок науковиці стосується індивідуального стилю: «вільне оперування часовими вимірами, тяжіння до множинності часопросторових моделей, відтворення трагічного

світосприйняття персонажів, порушення проблеми духовної деградації й морального зубожіння сучасного суспільства. Мотиви самотності, відчуженості, покинутості, конфлікт митця з дійсністю тощо в її прозі провідні» [1, с.2].

Молода дослідниця О. Шостак зробила спробу помістити романістику Г. Пагутяк у координати найяскравішого українського літературного явища – химерної прози. Авторка апелює до спільних рис, а саме: фантастика, химерна реальність, філософські проблеми. Ми не заперечуємо наявності цих рис у творах Г. Пагутяк і в химерній прозі, однак ставимо під сумнів загальний висновок, який пропонується у цій статті «Романи Г. Пагутяк у контексті української химерної прози»: «Отже, *химерні романи* (виділення наше – С. М.) “Господар”, “Захід сонця в Урожі”, “Смітник Господа нашого”, “Королівство”, “Слуга з Добромиля” та ін. синтезують фольклорні та літературні традиції українського письменства, характеризуючи індивідуальний стиль Г. Пагутяк (фантастичність, амбівалентність мислення, художня умовність, карнавалізація, метафоричність, часовопросторові зсуви, широке використання символів, алюзій, медитаційна притчева спрямованість авторського наративу тощо)» [43, с.68]. Химерний роман, крім названих, має ще визначні риси, такі, як гумор, сарказм, іронія. Цих ознак не варто шукати у всіх романах Г. Пагутяк. Натомість О. Шостак намагається виділити (цілком справедливо для белетристики авторки) риси, які зовсім не зближують, а індивідуалізують стильову манеру письменниці і «химерників»: «Її *химерний роман* (виділення наше – С. М.) набуває статусу філософського осмислення сучасності з позиції вічності, екзистенційних питань людського існування. Його продуктивність у творчому доробку авторки засвідчена низкою різновидів – іронічно-філософський, гротесково-фантастичний, притчевий, алегоричний, казковий, міфологічно-поетичний» [43, с.68]. Хоча загалом думка цікава, якщо лише порівнювати ці два художні явища,

виділяючи спільне і відмінне, а не намагаючись поставити у один ряд. Напевно, молода дослідниця оперувала версією Н. Мельник, яка вважає, що проза Г. Пагутяк знаходиться на межі між магічним реалізмом (його слов`янської версії) та химерною прозою. На межі, а не в контексті, оскільки це питання досить важливе для розуміння жанрової природи творів сучасної письменниці. Також О. Шостак, проводячи аналіз художнього тексту, варто врахувати причини, а також період появи і розвитку української химерної прози та аналізованих творів Г. Пагутяк.

У дисертації «Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк» Г. Бокшань зауважує на потребі уточнення деяких жанрових різновидах прози письменниці. Дослідниця виділяє основні прозові жанрові різновиди письменниці: «Г. Пагутяк, на нашу думку, дуже органічно виявляє свою творчу індивідуальність у жанрових формах історично-міфологічного і готичного роману, фентезі, антиутопії, міфологічно-історичної та філософсько-фантастичної повісті» [6, с.54].

До речі, Г. Бокшань переконливо доводить, що Г. Пагутяк, визначаючи жанр своїх творів, керується не генеалогічними законами, а передусім зважає на текстово-змістове наповнення твору та його підтекст. Наприклад, дослідниця пише: «Вважаємо, що роман «Господар» належать саме до «духової фантастики», яка охоплює такі органічні для авторки різновиди, як філософська та соціальна фантастика» [6, с.57]. Нагадаємо, що авторське визначення твору – антиутопія.

Погоджується Г. Бокшань із думкою В. Габора щодо роману «Книга снів і пробуджень». Стосовно визначення жанрового різновиду цього твору немає одностайної думки серед літераторів. Причиною є автоматичність і спонтанність письма, випадкові нотатки. В. Габор вважає, що твір «написаний у жанрі дзуйхіцу, традиційному для японської літератури» [6, с.59].

Провівши серйозне дослідження, літературознавиця запропонувала свій погляд на означену проблему, вважаючи, що найвагоміші художні досягнення Г. Пагутяк виявилися «у жанрових формах, характерних для літератури неоміфологічного напрямку, причому в багатьох її текстах спостерігається наявність кількох жанрових ознак. Схильність авторки до неомодерністських художніх експериментів виявилася у створенні оригінальних жанрових модифікацій (повісті-містерії, різноманітних форм фентезі та романів з міфологічно-казковими компонентами тощо), у зверненні до такого екзотичного жанру, як дзуйхіцу» [6, с. 63]. У науковій роботі аналізуються роман-феєрія («Зачаровані музиканти»), «маленький роман» («Радісна пустеля»), пригодницький роман («Королівство»), філософсько-історичний роман з елементами неоміфологізму («Магнат»), готичний роман («Урізька готика»).

Отже, дослідниця акцентує на дифузії жанрів, що загалом характерне для української прози останніх десятиліть ХХ століття.

У свою чергу, О. Леоненко звертає увагу на жанр фентезі у творчості Г. Пагутяк. [27]. Науковиця переконана, що для зображення вічного протистояння добра і зла пасує література фентезі. Вона вважає, що проза письменниці за багатьма ознаками варто віднести «до містично-філософського фентезі, де “істинна реальність” постає як складна та багатозначна концепція буття, що вміщує не тільки звичні, але й “надзвичайні” шари, до яких мають доступ лише обрані» [27, с. 98]. Описавши погляди літературознавців на проблему жанрового визначення прози Г. Пагутяк і зауваживши на поліваріантності версій, О. Леоненко пропонує свій висновок: «<...> творчість Г. Пагутяк займає межову позицію між фентезі, казкою та утопією, де простежуються філософські мотиви та естетика постмодернізму» [27, с. 99]. Дослідниця розглядає у цьому руслі романи «Господар», «Смітник Господа нашого», «Так, письменниця створює

національний варіант літератури фентезі. Атрибутами класичного фентезі виступають наступні елементи – небездоганний герой в небездоганному світі, схильність до філософського та психологічного аналізу, а в центрі оповіді залишається особистість, що потопає в безглуздому та несправедливому світові з надприродними силами» [27, с. 99]. Для детального аналізу та доведення своєї думки авторка обрала роман «Смітник Господа нашого», звернувшись до тематики, проблематики та образної системи твору.

Таким чином, О. Леоненко доводить думку про національний, суто індивідуально-впізнаваний варіант жанру фентезі у творчості Г. Пагутякта цілком підтримує позиції науковців стосовно її художніх пошуків у царині жанрів та жанрових різновидів: « <...>іраціоналістична, фантастично-міфологічна проза Галини Пагутяк виступає яскравим прикладом літературного експериментування та становлення жанру фентезі на сучасному етапі розвитку української літератури» [27, с. 102].

Як уже зазначалося вище, переважна частина науковців дотримуються думки про превалювання у белетристиці Г. Пагутяк фантастичного і містичного начала. Наприклад, В. Агеева визначає роман «Господар» як фантастичний. Такої ж позиції дотримується і дослідниця М. Кірячок. У своїй науковій статті «Жанрові особливості роману Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”» констатує дискусію навколо визначення жанрового різновиду роману. Якщо стосовно фантастичного начала твору літературознавці були одностайні, то щодо конкретнішого визначення жанрового різновиду роману виникли різночитання. Філософською казкою для дорослих називає «Смітник Господа нашого» О. Поліщук у рецензії «У пошуках незайманого світу (Пагутяк Галина. Записки Білого Пташка: Два романи та повість. Київ: Український письменник, 1999)» [36], експериментальним романом – Т. Тебешевська-Качак [40], про приналежність

до жанру фентезі твердить О. Леоненко [27] «маленьким романом» вважає Г. Бокшань [6] тощо.

М. Кірячок акцентує увагу на домінуванні казкового мотиву, тому вважає цей твір романом-казкою. Дослідниця виділяє основні риси для унаочнення своєї думки, а саме: «персоніфікація, перевтілення, подорож між світами, поєднання повсякденного та фантастичного, боротьба добра і зла» [24, с. 109-110]. Пропонуючи аналіз та детальну характеристику на рівні сюжету, композиції, мотивів та образів, літературознавиця приходять до висновку, що у романі «Смітник Господа нашого» письменниця «елементи біблійного жанру видіння, надаючи йому відповідного стилістичного забарвлення та композиційного колориту, наснажуючи оповідь сакральними, есхатологічними, провіденційними ознаками. Однак теологічний догматизм релігійного видіння поступається місцем психологізму та міфологізації, прагненню шляхом жанрового синтезу сконструювати віртуальний простір ірраціонального буття» [24, с. 111].

Розглядаючи питання щодо визначення жанру твору «Смітник Господа нашого», М. Кірячок переконує: «<...> таке багатоголосся наукових висновків, на наш погляд, констатує унікальний жанрово-стильовий синкретизм, притаманний творчості Галини Пагутяк, і лише підтверджує думку щодо поліфонії форм і змістів самобутньої новітньої української прози» [24, с. 108].

Отже, основна і визначальна риса роману «Смітник Господа нашого» Г. Пагутяк – фантастика, яка органічно поєднується з біблійними мотивами, філософією екзистенціалізму, глибокий підтекст, символічні образи.

1.2. Белетристика письменниці в опції літературної критики

З 80-х років минулого століття українська літературна критика робить небезспішні спроби осмислити, проаналізувати та дати наукову характеристику жанровим особливостям, стильовій манері, системі образів та мотивів прози Галини Пагутяк. Як ми вже зауважували, серед літературознавців немає однастайності у визначенні критеріїв для визначення жанру окремих творів у порівнянні з авторськими жанроозначеннями, що свідчить про унікальність авторського письма мисткині.

Прозова творчість Г. Пагутяк постійно потрапляє у фокус літературознавчих зацікавлень уже чотири десятиліття. Останні двадцять років захищено цілу низку дисертацій, автори яких досліджують белетристику письменниці на прикладі окремих текстів або у контексті української та зарубіжної літератури.

У попередньому підрозділі ми подали огляд наукових розвідок, присвячених питанню генерики романів авторки, зробили спробу порівняти аргументи науковців, визначились із найбільш прийнятними для нас висновками та спостереженнями.

Однак не можемо оминати і питання індивідуально-авторської стильової манери Г. Пагутяк, що стало предметом дослідження та дискусії за останній час. Ще не виробилось усталеного та однозначного погляду на образно стильові домінанти романістики мисткині.

Дослідниця О. Поліщук у своїй дисертації присвятила розділ під назвою «Особливості втілення авторської позиції у творах Г. Пагутяк», де розглядає індивідуальну творчу манеру письменниці, вказуючи на неповторність її стилю: «Характерною ознакою прози Г.Пагутяк стає включення в оповідну тканину художнього тексту філософських роздумів, індивідуалізованих монологів. Специфіка роздуму як стилю оповіді передбачає домінування єдиної свідомості, одного “Я” в тексті» [37, с. 14].

Цілком погоджуємося із думкою дослідниці, оскільки саме позиція авторського «Я» у художній тканині тексту вирізняє белетристику мисткині серед сучасних українських письменників. Свої висновки літературознавиця науочноє прикладом: «Про те, що у філософських відступах (роман “Радісна пустеля”) переважає саме авторське особистісне начало, а не “Я” персонажа, свідчить підкреслене введення у текст автобіографічних моментів (розповідей про доньку письменниці, конкретних дат, що вказують на той чи той епізод життя письменниці), однозначних тверджень, літературознавчих спостережень, роздумів над творами західно-європейських письменників, філософів тощо» [37, с. 14-15].

Про елементи готичного у прозі В. Шевчука і Г. Пагутяк пише Н. Букіна у дисертаційному дослідженні «Модифікації готичного в сучасній українській прозі», зауважуючи на поєднанні «містичності, таємничості, міфічних образів, які набувають нових рис. Готика в сучасній літературі тяжіє до експериментування та гротеску, цікавість викликає людина та екзистенційні модуси її буття, натомість атмосфера жаху, містичності супроводжує розгортання подій, колізій, характерів» [9, с. 4]. Науковиця оперує поняттями «свій / чужий», залучаючи до аналізу романи Г. Пагутяк «Слуга з Добромиля», «Урізька готика», повість «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками», в яких «образ людини розкривається через такі види протистояння: людина і світ, коли людина відчуває відчуження від соціального світу; людина та її власне «Я», коли людина є чужою собі» [9, с. 107], а відчуження якраз і є елементом готики.

Готичні рефлексії біблійних мотивів та образів Н. Букіна віднаходить у романах «Потрапити в сад», «Смітник Господа нашого», «Господар», «Писар Східних Воріт Притулку», «Писар Західних Воріт» та ін. Переконливими видаються висновки літературознавиці про індивідуальне трактування християнських мотивів у сучасному творі, що сприяє філософському

заглибленню у підтекст романів, загострює морально-етичні проблеми, заявлені авторкою.

На нашу думку, найбільш переконливо елементи готичного у прозі Г. Пагутякнауковиця Н. Букіна розкриває на прикладі інфернального. Демонічні основи образу опира досліджуються у текстах романів «Урізька готика», «Слуга з Добромиля». А ось у «маленькому романі» «Радісна пустеля», новелі «Записки Білого Пташка», повісті «Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками» дисертантка знаходить елементи готики у принципі побудови просторової моделі світу.

Дослідниця доходить висновку, що у «результаті зіткнення реального і фантастичного світів виникають колізії, які ведуть до дисгармонії у ставленні героя до зовнішнього світу. Результатом є такі почуття, властиві готичному роману, як самотність, відчуженість, страх та відчай. <...>. Родинне прокляття як один з елементів буття людини, є способом втечі від світу у сучасній готичній прозі»[9, с. 164]. Письменниці вдається майстерно змалювати простір, щоб ввести читача в атмосферу жаху, страху, химерності, а «замкнений» простір обмежується кімнатою, містом, підземеллям, що властиве для творів готики.

Літературознавець Я. Голобородько вказує, що «тексти Галини Пагутяк для нинішньої української прози є несучасними не тим, що репрезентують Ірраціо-World, а тим, що не перетворюють його на Текст-Show, Performance, Spectacle, і тим паче на Текст-Play. Галина Пагутяк вдивляється, вдумується, вростає у свій Ірраціо-World, виводячи його за межі егалітарної культури й трансформуючи у територію особистісних внутрішніх шукань. Ірраціо для неї – це тонкий, рухливий і мобільний World, у якому не існує майже нічого абсолютного, у якому завжди присутні паралельні простори й наявні паралельні свідомісні культури, у якому істинність межує з умовністю» [10, с. 5].

Отже, науковець доводить думку про превалювання ірраціонального над раціональним, фантастичного над реальним у художньому діапазоні белетристики письменниці: «Ірраціо а la Галина Пагутяк вирізняється вірою, що найматеріальнішим є те, що має передусім внутрішню, духовну цінність і наповненість. Її Ірраціо-World спричиняється до унікального дійства, переводячи TerraIncognita у розряд і площину, наближені до TerraCognita. Тексти Галини Пагутяк, принаймні взірця “Писаря Східних Воріт Притулку”, “Королівства”, “Слуги з Добромиля”, “Заходу сонця в Урожі”, потверджують думку, що було і є не так важливо, яка навколо нависла літературна температура, а важить те, яку температуру духу художник обирає для себе сам.

І ще Галина Пагутяк є несучасною тим, що по вінця наповнює свої романи любов'ю. Не тією новочасною любов'ю, що її можна вгледіти, а можна, скільки не дивись, так і не вгледіти за шарами затребуваних нині епатажних, брутальних, вибухових пластів. А тою споконвічною любов'ю до всього живого й неживого, реального й віртуального, буденного й міфологічного, якою пройняті її слово, її фраза, її стиль» [10, с.].

На думку О. Карабльової, для прозових творів Г. Пагутяк притаманне тяжіння до психологічного відтворення переживання стану самотності [19],

Перше десятиліття ХХ століття репрезентувало появу низки дисертаційних робіт, авторки яких проводять дослідження і прозових текстів Г. Пагутяк, а саме: Т. Качак «Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ століття» (2006) [21], Н. Козачук (Синицької) «Поетика української інтелектуальної прози 1960-90 рр.» (2007) [25], О. Поліщук «Художній діалог автора і персонажа в українській новітній українській прозі» (2004) [37].

Друге десятиліття ХХ століття ознаменувалось підвищеною увагою літературознавців до серйозного осмислення художнього світу великої та малої прози Галини Пагутяк. Варто згадати дисертацію Д. Коваленко

«Моделювання образів часопростору в сучасному українському романі» (2018), а також наукову роботу М. Кірячок «Візії апокаліпсису в українському постмодерністському романі» (2016) [23], де авторка серед інших творів сучасних українських письменників аналізує роман Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого» у плані специфіки художньої реалізації кінцесвітніхвізій. Висновок М. Кірячок досить переконливий: «Роман Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого” можна окреслити як фантазмагоричний образний простір, що стає площиною розгортання психологічного апокаліпсису – есхатологічного напруження найвищого рівня, що творить у глибинах мозку химерну патологічну псевдореальність, фрагментарну й алогічну, здатну занурити свідомість у морок божевілья, однак запрограмовану на знищення силою віри» [23, с. 15-16].

Ми вже згадували про наукову розвідку М. Федосової «Особливості неоготики в сучасній українській прозі» (2015) [42], де авторка вивчає питання інтерпретації готики в художній тканині текстів українських письменників, зокрема і Г. Пагутяк. А дослідниця Г. Бокшань у дисертації «Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк» (2017) [6] обрала одним із завдань «визначити особливості міфомислення Г. Пагутяк у контексті неоміфологічного напрямку в українській і зарубіжній літературах» [6, с. 16]. Наукова цінність літературознавчої розвідки Г. Бокшань полягає, на нашу думку, у тому, що подано досить широкий літературно-культурний контекст, зокрема це твори представників української діаспори та зарубіжної літератури світового рівня. Отже, науковиці таким чином вдалося не лише знайти типологічні збіги у вітчизняних та інонаціональних художніх текстах, але й переконливо довести високу художньо-естетичну цінність творчого доробку української письменниці.

І. Біла у дисертаційній роботі «Метароман Галини Пагутяк: текст і контекст» (2011) [3] за предмет дослідження обрала поезику прози

письменниці від 1980-х до 2010-х років. Це дало можливість прослідкувати еволюцію та усталеність домінантних мотивів, які формують авторську художню картину світу.

Цікавим видається дослідження Т. Гребенюк про різновиди художньої умовності у белетристиці Г. Пагутяк. Літературознавиця виділяє притчево-алегоричний вид умовності, містичну та науково-фантастичну умовність [12].

У монографії «Постчорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн» Т. Гундорова робить акцент на смисловому центрі прози Г.Пагутяк, зауважуючи, що це «образ ідеальногомісця, раю чи, наприклад, Дивної країни<...>» [13, с.220].Пошук, наприклад, героями роману «Смітник Господа нашого» ідеальногомісцялітературознавиця пов'язуєізпостчорнобильським синдромом в українськійлітературі.

Таким чином, на сторінках романів Г. Пагутякінакшістьпритулку (або Дивної країни) постає моделлю тимчасового дому душі, в якому можна знайти гармонію і рівновагу.

РОЗДІЛ 2

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС РОМАНУ «СМІТНИК ГОСПОДА НАШОГО» ГАЛИНИ ПАГУТЯК

2.1. Художня реалізація філософських мотивів твору

Роман Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого» (1996 рік написання, 1999 рік опублікування) привертає увагу дослідників широким діапазоном мотивів, філософським наповненням змісту, сюжетною оригінальністю, неординарністю символічних образів. З моменту виходу у світ у збірці прози «Записки Білого Пташка» у 1999 році і до сьогодні твір привертає увагу літературознавців та викликає дискусії навколо жанрового визначення. Нам видається важливим і з'ясування особливостей художньої реалізації філософських мотивів у романі, котрий залишається актуальним уже більше двох десятиліть. Аналізуючи белетристику Г. Пагутяк, стає очевидним той факт, що основні проблеми, заявлені авторкою у художній прозі 80-90-х роках ХХ століття, залишаються злободенними і донині.

У романі «Смітник Господа нашого» представлені соціальний, моральний, філософський та психологічний рівень, ці рівні органічно між собою переплітаються. Біблійні ремінісценції про рай, кінець світу, а також екзистенційні мотиви, зокрема самотності, страху, абсурдності й минулості світу, становлять основу прозового твору Галини Пагутяк.

Розглянемо детальніше філософські мотиви аналізованого художнього тексту, оскільки це дає ключ до розкодування і підтексту роману, а також допомагає досягнути його ідейне звучання.

У романі «Смітник Господа нашого» дві сюжетні лінії розгортаються паралельно: події відбуваються в Дивній країні та у реальному місті. У статті

«Форми художньої умовності у прозі Галини Пагутяк» Т. Гребенюк вказала на композиційну особливість аналізованого нами тексту, відзначивши, що письменниця «використовує прийом композиційної інверсії періодів тексту, коли пояснення, передісторія оповідуваних подій подаються наприкінці твору» [12, с. 45]. Це зауваження допоможе нам розглянути у перспективі художню репрезентацію філософських мотивів у площині умовно реального (фантастичного) та реального часу роману. Т. Гребенюк переконана, що у романі «Смітник Господа нашого» найяскравіше реалізується притчево-алегорична умовність, а відтак « <...> авторка апелює до екзистенційної проблематики. Найпоширенішими образами у творах із притчево-алегоричною формою умовності є образ смітника й притулку, які О. Караблєв розглядає як антиномічні» [12, с. 47]. Ми підтримуємо цей висновок дослідниці і вважаємо, що саме філософія буття найяскравіше втілюється у тексті твору Г. Пагутяк. Мотиви абсурдності світу, свободи, вибору, страху, самотності виступають складовими ідейно-філософської площини художнього тексту роману.

Питання художньої реалізації філософського мотиву вибору ми розкривали у статті «Мотив вибору в романі Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”»: «Символіка і поєднання реального та ірреального в романі «Смітник Господа нашого» дозволяють досягнути важливі проблеми самотності, свободи вибору, плинності життя. Дослідниця Марина Кірячок відзначає: “Художній вимір роману «Смітник Господа нашого» неоднозначний. Подібний до лабіринту, блукаючи котрим читач намагається знайти вихід у реальний світ. Однак саме поняття реальності тут піддається сумніву, дійсність віртуалізується, насичується химерними видіннями та поступовим нагнітанням тривоги і страху в передчутті апокаліптичного фіналу» [22, с. 17].

Події відбуваються у Дивній країні, яка населена лише п'ятьма мешканцями – це Колос, Базіль, Шептун, Діоген і Перевізник. Кожен із них отримав ім'я залежно від вдачі. Символіка імен виступає своєрідним кодом, закладеним авторкою для більшого узагальнення і водночас для репрезентації психологічних типів індивідів» [31].

Екзистенційний мотив свободи відіграє в романі провідну роль. Свобода особистості і свобода вибору реалізуються через низку символічних образів. Слушно зауважує на цьому дослідниця І. Біла, аналізуючи романи письменниці: «У розкритті співвідношення світ / людина в аксіології Г. Пагутяк концептуалізується образ околиці як своєрідне втілення філософії свободи від обов'язків, нав'язуваних людині соціумом. Простори Смітника та Звалища, сполучаючи ознаки профанічного (місто) та сакрального (Притулок), є проміжними за своїм статусом» [3, с. 8]. Герої «Смітника Господа нашого» навіть не допускають думки про свободу. Це стосується і свободи вибору, і свободи вчинків, що свідчить про повну апатію та інфантильність, а почасти депресію чи асоціальність персонажів. Розглянемо детальніше реалізацію філософського мотиву вибору на основі двох сюжетних ліній роману. Перша сюжетна лінія стосується життя п'яти героїв, які перебувають у Дивній країні, що знаходиться у Незайманій землі.

У своїй статті ми зауважували: «Колос має спокійний і розважливий характер, він залюблений у землю і рослини, саме це робить його щасливим. Поведінка і характер Базіля виступають контрастом до його імені, адже нічого царственного ні в поставі, ні у вчинках не спостерігається. Він має мрію, однак здатен тільки чекати, а не наближатися до неї. Шептун – найбільш небезпечний і підозрілий, боїться змін і нікому не довіряє. Навіть його голос нагадує шипіння змії. Діоген залюблений у дерева, у ліс. Це символ великої сили, котра гине від бездіяльності. А Перевізник любить річку, яка і стане для нього останнім прихистком.

Таким чином, можемо припустити, що ці «п`ять вар`ятів» символізують землю, повітря, рослини і воду – світ, де комфортно почуваються люди, які знають про своє призначення. Але це не стосується мешканців Дивної країни на незайманій землі, бо головне їхнє призначення – чекати Короля, який зможе відповісти на їхні питання.

Герої роману потерпають від негоди, страждають від холоду і голоду, їх переслідує постійний страх і непевність, однак нічого в своєму житті вони змінювати не здатні, а то й не хочуть. Лише Діоген марить лісом, мріє туди піти, навіть робить спробу порушити табу, якого насправді немає. Кожен із чоловіків залишається на незайманій землі, не цікавлячись про існування світу поза межами Дивної країни. У недалекому минулому вони перебували у закритому приміщенні (божевільні), не маючи змоги робити вибір чи повністю усвідомлювати драматизм ситуації. Незаймана земля дала цим персонажам лише самотність і відчуженість, а відтак – їхнє життя не змінилося» [31]. Наші висновки унаочнює дослідження М. Кірячок, яка аналізує художні моделі апокаліптичних візій у сучасній вітчизняній романістиці: «Дивна країна знаходиться всередині Незайманої землі і її мешканці інтуїтивно відчують небезпеку і страх перед подоланням уявної межі між двома всесвітами; водночас, люди з Іншого світу не здатні потрапити до Незайманої землі, адже остання постає табуваною безлюдною територією, котру не можна займати. Авторка у коментарях до роману порівнює цей незайманий світопростір з таємничими закутками людської свідомості, а також підкреслює, що саме з території Незайманої землі можливо розгледіти абсурдність Іншого світу» [23, с.8].

Отже, філософський мотив свободи у першій сюжетній лінії роману розгортається спільно із мотивом абсурдності світу та мотивом втечі. Друга сюжетна лінія реалізуються через зображення подій, пов'язаних із пошуком матір'ю дитини, яка дивним чином зникла. Таким чином, мотив пошуку

декодується завдяки його алюзійності. Жінка шукає передусім себе, своє «Я», тікаючи від жорстокого та абсурдного світу дорослих у світлий і теплий світ дитинства. За законами жанру, повинен бути провідник, здатний вказати шлях виходу. У площині цієї сюжетної лінії таким провідником виступає Віктор . Саме цей образ, (а ще образ Малого) об'єднує дві сюжетні лінії роману. Бо в першій сюжетній лінії Віктор постає в ролі Короля, якого терпляче чекають Базіль, Колос, Перевізник, Діоген та Шептун.

Г. Пагутяк у «Коментарях» до роману «Смітник Господа нашого» розкриває глибину символічного наповнення цього образу, здатного виконувати різні ролі у різних світах – реальному та Іншому світі: «Віктор – означає “переможець”. Тут – він перемагає себе, щоб допомогти жінці, яка втратила дитину. Він не є героєм, бо перемагає байдужість лише у самому собі. Віктор і Король не тотожні, але Віктор може бути Королем, а Король – Віктором. Цей чоловік прагне вивести жінку з країни болю, така його місія. На більше він не здатний. Слово “Любов” йому незнайоме. Віктор – уособлення Іншого світу, який шукає істину, не маючи любові. Увійти у незайману землю він не може, бо вірить в існування стіни. А стіни не існує» [34, с. 206]. Як ми розуміємо, стіна – символічний образ, який уособлює всі страхи людини, пов'язані із необхідністю брати на себе відповідальність за вчинки, за інших людей, мати свободу вибору.

Такою ж стіною обмежується світ жінки, котра не має уявлення про свободу загалом і свободу вибору зокрема. Екзистенційні філософські поняття, пов'язані з пошуком людини в абсурдному світі, чітко прочитуються на рівні обох сюжетних ліній та домінують у мотивній організації роману «Смітник Господа нашого».

З іншого боку, Віктор-Король виконує не менш важливу роль у житті мешканців Дивної країни. У свідомості «п'ятох вар'ятів» він асоціюється з Богом, силою, яка здатна їх врятувати, захистити. Звернувшись до

«Коментарів», натрапляємо на таке пояснення Г. Пагутяк: «Король – це король, який сам себе називає королем. Іноді цього досить. Він не має власного королівства, але вміє визволяти з в'язниці. Жителі Дивної країни чекають Короля, щоб одержати відповіді на питання. Але Король не може прийти

Таким чином, приходимо до висновку, що боротьба і пошуки відбуваються виключно у свідомості героїв роману. Саме вони вигадують для себе страхи і заборони, а потім не мають сили або снаги перебороти їх. Хвора свідомість людини потребує провідника, помічника (у романі це Віктор-Король), котрий візьме на себе відповідальність та захистить від невдач і небезпек. Філософський мотив свободи і свободи вибору ретранслюється у вимір соціальних проблем. Це провідна манера письма Г. Пагутяк у зображенні художньої моделі світу.

Репрезентантами у реалізації екзистенційних мотивів роману виступають Віктор / Король, жінка, мешканці Дивної країни (Колос, Базіль, Шептун, Діоген і Перевізник), окремо варто розглядати образ Грицька, який живе на смітнику, має повну свободу, і в цьому його сила і вміння протистояти абсурдному світу.

У своїй статті, присвяченій аналізу екзистенційних мотивів у романі «Смітник Господа нашого», ми вказуємо: «Мотив страждання розгортається у творі разом із мотивом свободи вибору, підсилюючи абсурд ситуації, в якій опинилися п'ятеро героїв твору. Реалізація художнього мотиву вибору відбувається через вчинки героїв, які живуть у місті. На противагу Дивній країні з її консервативним життям, містяни – Жінка, Віктор – здатні зробити спробу змінити своє життя. Однак Віктор не користується свободою вибору, бо для мешканців Дивної країни він Король, а для міста – пересічна особа, лікар божевільні. Він розповідає: “Вибрав п'ятох бідолах, оголосив їм, що я Король і хочу визволити їх з в'язниці, повести в Дивну країну, де їм буде добре. Вони сиділи у в'язниці так довго, що вже нічого не пам'ятали, отака

собі tabularasa, цілком придатна на роль аборигена. Я вирішив повести їх в одну з незайманих земель, яких не існує на карті. В оті смітники, бо то все одно, що зникнути остаточно. Ти знаєш. Що звідти вороття нема...” [34, с. 179]. Чоловік не скористався можливістю піти у незайману землю, бо перемогла його байдужість: “Нам нема чого робити в цій пустелі. Якби ти знала, як мені боляче усвідомлювати, що ми тут чужі, бо не можемо порозумітися з ними! Ми беззахисні, глухі й сліпі” [34, с. 187]. На нашу думку, мотив страждання корелює у романі з проблемою відсутності чи втрати любові. Саме тому герої твору відчувають себе незахищеними і нещасними. До речі, питання про мотив любові ще потребує свого серйозного дослідника, оскільки лише спорадично розкривається у наукових розвідках літературознавців, але на прикладі інших романів Г. Пагутяк. Наприклад, стаття І. Тіпер «Мотиви кохання та материнства як презентатори притулку в прозі Галини Пагутяк» [41] не охоплює текст роману «Смітник Господа нашого».

Дослідниця С. Бородіца вважає: “Г. Пагутякміфологізує сакральне як онтологічний феномен: явне та невидиме, природне та надприродне у просторі присутності. У романі “Смітник Господа нашого” сакральне виступає як «межовий» стан буття між дійсною та трансцендентною реальністю” [8, с. 24]. Сюжет розгортаються у двох площинах: у реальному місті та в хворобливій свідомості божевільних людей» [31].

Мотив вибору розгортається безпосередньо з екзистенційним мотивом самотності, підсилюючи його. У статті, опираючись на думки науковців, ми пишемо: «Мотив самотності, реальності як проекція божевілля, залежності та свободи формують концептуальний базис роману “Смітник Господа нашого”. Авторка утверджує самотність як основоположну домінанту, що зумовлює сутність «творення» ірраціонального простору тексту та стає підґрунтям внутрішнього ества кожного з героїв» [22, с. 20], констатує М. Кірячок. У

творі зображена ще одна «незаймана земля» – смітник, де живе скалічений Грицько. Саме цей персонаж характеризується як впевнена і вільна людина, незважаючи на фізичні обмеження. Вважаємо його провідником між незайманою землею та Іншим світом, бо, за законами жанру казки, герої мусять мати помічників. Для Грицька помічником став старезний крук Круцьо, який уособлює мудрість.

І лише дитина здатна подолати кордони і заборони. Таким є образ Малого, який перебував і у місті, і в Дивній країні, і на смітнику. Він бачить те, чого не здатні побачити дорослі, гостріше сприймає несправедливість, відчуває добрих людей і потребує захисту. Опинившись після своїх пригод у Гриця на смітнику, Малий подолав невидиму стіну, яка так заважала всім іншим персонажам робити вибір, відповідаючи за свої вчинки» [31]. Про самотність як основну тему творчості Г. Пагутяк пише дослідниця А. Артюх у дисертаційній роботі «Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю» [1]. Як провідну і наскрізну тему самотності розглядають Г. Бокшань [6] і О. Карабльова [19] у дисертаційних дослідженнях. Філософський мотив самотності символізує душевний біль і спустошеність героїв роману обох сюжетних ліній роману.

Екзистенційна проблема абсурдності життя розгортається на всіх рівнях тексту Г. Пагутяк. Проблематика твору, зокрема і свобода вибору побудована на бінарних опозиціях свобода / несвобода, загальне / індивідуальне, реальне / ірреальне, життя / смерть» [31]. Специфічною формою захисту від абсурдного та жорстокого бездуховного світу людей для героїв роману виступає божевілля як межовий стан.

Розгорнуто аналізуючи художню реалізацію екзистенційних мотивів в ідейно-композиційній структурі «Смітника Господа нашого», ми не розкривали ще однієї важливої складової філософії буття – смерті. Задум

авторки твору полягає, на нашу думку, в тому, щоб показати різницю у сприйнятті і розумінні смерті як поняття й явища навколишнього світу.

Саме для цього письменниця вдається до «евфемічного» зображення смерті, тобто загибель героїв відбувається лише в Іншому світі. У фіналі роману четверо з п'яти вар'ятів зникають (Базіль, Шептун, Перевізник): «Базіль крикнув щось незрозуміле, але сповнене жаху. Гілля шмагало його доти, доки він знесилено не впав на зелений чудовий мох. Там і лишився на м'якій постелі: його обплутало коріння дерев, його засипало жовте листя, його вкрив сніг, який весною розтанув, а серце випили мурахи...» [34, с. 203]. Або з ними відбуваються метаморфози (Діоген): «Будинок зник, зник і голос з відчиненого вікна. Базіль подивився на Діогена. Той став деревом з потрісканою корою, але міцним деревом. У ньому ще вгадувалися риси Діогена, ще лишалися очі, повні муки, ще руки ворушилися, але якась сила тягнула їх вгору» [34, с. 203]. Отже, герої розчиняються у стихіях, які вони символізують.

І лише Колос і з його вічним залюбленням у землю та вирощування рослин залишаються жити у Дивній країні: «Колос відділяв добре зерно від лихого, а надворі падав дощ. Вже давно він не чув людського голосу і потрохи розмовляв з тими речами, що його оточували. <...> Отак Колос любенько собі розмовляв з зернятами, і в хаті його було тепло і пахляблуками» [34, с. 204].

А ось реальний світ у творі характеризується переважно втратами стосунків між людьми, наприклад, для Віктора чи жінки.

Провівши ретельну дослідницьку роботу, літературознавиця Г. Бокшань визначила та унаочнила прикладами з текстів доміанти ідіостилю мисткині – «філософічність, інтелектуалізм, психологізм, містичність і символічність, камерність і герметичність, причому насичену міфологічність слід вважати

найприкметнішою стильовою домінантою художньої прози письменниці» [6, с. 209].

«Романістика письменниці відзначається глибоким філософізмом, інтелектуалізмом, психологізмом, символікою, тяжінням до фольклору, містицизмом та інтертекстуальністю» [31], – резюмуємо ми в статті «Мотив вибору в романі Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”» .

Можемо зробити висновок про динаміку філософських мотивів у романі «Смітник Господа нашого»: від втечі від самотності до пошуків себе, від депресії до трагедії незатребуваності в соціумі загалом і в сім’ї зокрема. Особливості реалізації екзистенційних мотивів у романі Г. Пагутяк зумовлена передусім специфікою побудови індивідуально-авторської моделі світу. У центрі цієї моделі – протиставлення фантастично Дивної країни, що знаходиться в Іншому світі, й жорстокого та абсурдного реального світу, тобто ми бачимо протиставлення світ / відчужена людина. Домінування в творі філософських мотивів втечі, страху, втрати дитини, самотності унаочнює висновок про неможливість порятунку від жорстокого світу.

2.2. Авторська інтерпретація символічних образів

Як ми зазначали в своїй статті «Мотив вибору в романі Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”», «творчість Галини Пагутяк стала предметом зацікавлення як науковців, так і читачів. Широкий тематичний діапазон, злободенна проблематика, образна система художніх текстів письменниці свідчать про оригінальність її письма» [31]. Дослідники творчості письменниці одностайні в думці, що символічні образи прозових творів письменниці мають індивідуально-авторське забарвлення, часто трактуються мисткинею відповідно до оригінального задуму та ідейного навантаження художнього тексту.

Символічне наповнення роману «Смітник Господа нашого» не піддається традиційному дешифруванню, оскільки код образів-символів насправді більше тяжіє до суб'єктивності, ніж до фольклору чи стійких позицій. Саме тому до роману Г. Пагутяк подає «Коментарі», де намагається дати підказку для читача щодо глибокої семантики символічних образів. Зрозуміло, що такий алегоричний твір має подвійне кодування, яке послуговується поліваріантністю смислів.

У статті «Національно-міфологічний код у романі “Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк”» С. Бородіца артикулює про «заселення» роману флористичними і зооморфними образами, зокрема «у тваринному світі твору домінують образи коня, ворона, крука, горобців, мухи, бджоли, оси, павука та інших» [8, с.23] . Розглянемо деякі з них, враховуючи авторську інтерпретацію, запропоновану Галиною Пагутяк.

Образ Кривої Груші вважаємо стрижневим для розуміння символічної будови та організації світоустрою Дивної країни. Цей образ зустрічаємо на початку роману, важливим він є й у фіналі твору. Крива Груша, на нашу думку, є авторською інтерпретацією образу Світового дерева, Світової вісі. Як відомо, груша – образ амбівалентний. З одного боку, означає справедливість, довголіття, а з іншого – нечисту силу. «У прозі Г. Пагутяк спостерігаємо символічні маркери, пов'язані з архетипом Світового дерева, що мають багаторівневі культурні проєкції й відбивають глобальні метафізичні проблеми Людини в сучасному світі. Людина самотня, розчарована, відчуває перманентну загрозу своєму існуванню, то ж її Душа мандрує іншими світами в пошуках захисту та притулку» [9, с.110], – вважає Н. Букіна.

У фольклорі побутує багато переказів і казок про те, що у старих грушах живуть чорти. Тому груша часто виступає антиномією дуба (яблуні) – втілення Світового дерева. Натомість груша вважається також символом,

своєрідним Світовим деревом, але в антисвіті, потойбіччі. Через образ Кривої Груші у мешканців Дивної країни формуються екзистенціальні світовідчуття та уявлення про навколишнє, про час, життя і смерть.

Вар'яти поклоняються груші, бояться її гніву, але їхня свідомість не здатна ототожнити її з вищою силою. Для них Крива Груша є сакральним деревом. Щоб угамувати вітер, «жителі Дивної країни робили просту річ. Той, на кого випав жереб, прив'язувався до Кривої Грушіна горбі й залишався там, доки не стихне вітрище. Йому доводилося терпіти страшні муки під холодом, дощем та снігом, аж доки вітер не починав відчувати до нього жаль переможця і йшов геть» [34, с. 139]. Отже, вітер у романі відіграє вагомий роль у розгортанні екзистенційного мотиву страждання та страху.

Доречно унаочнити це твердження заувагами М. Кірячок, поданими у статті «Апокаліптичне напруження як концептуальна основа образної системи роману Галини Пагутяк “Смітник Господа нашого”»: «Змучені диким вітром, лютим морозом, потерпаючи від нещадних злив або пекучої спеки, вони не зраджують місцю, що подарувало їм “свободу”. Вчинки чоловіків часто алогічні, позбавлені сенсу, їх взаємодія між собою та з навколишнім світом зумовлена абсурдними ритуалами й переконаннями, що лише підсилюють відчуття нереальності зображуваного світу» [22, с. 17]. Таким чином, філософський мотив абсурдності світу, який завжди ворожий і небезпечний для людини, втілюється через алогічну поведінку героїв, які існують одночасно у двох світах: у реальному світі – божевільні чоловіки, а в Іншому світі – заручники своїх страхів.

Важливим у романі виступає образ коня. Письменниця пояснює: «Кінь Пройдисвіта – істота, яка єднає Інший світ з незайманою землею, але ця єдність облудна. Кінь належить Пройдисвіту, вічному мандрівникові. Кінь без Пройдисвіта і Пройдисвіт без Коня – щоможецеозначати, як не розрив між світами<...>. Малий зустрічає Коня, коли той смертельно

поранений. <...>. Смерть Коня Пройдисвіта – смерть старої казки. Але для дитини казка продовжується» [34, с.207]. Звернемося до «Словника символів культури України», де подається визначення, що кінь – це «символ смерті й воскресіння сонячного божества; багатства, могутності; степу, швидкості; волі; символ вірності, відданості» [38, с. 114]. Три останні твердження якраз і важливі для розкодування авторської символіки цілком традиційного фольклорного образу. Крім того, кінь виступає символом вірності і відданості, а також вважається товаришем.

Як уже нами зазначалося, п'ятеро мешканців Дивної країни алюзійно пов'язані з образами першостихій, що наближає семантику символіки образів Колоса, Базіля, Шептуна, Діогена і Перевізника до слов'янської міфології.

Крім того, для реалізації поставленої мети нашого дослідження важливим є завдання проаналізувати смислове наповнення образу Діогена. Алюзійно авторка відсилає читача до давньогрецького Діогена, філософія якого заключалась у єднанні з природою. «Діоген Галини Пагутяк має більше влади серед інших друзів, відрізняється своїми чіткими поглядами та й живе подалі від усіх. Як давньогрецький філософ мав здібність до висловлювань, глибинного мислення та належно сприймав протилежні думки, так і Діоген має здатність відчувати дерева у лісі, якого він, до речі, не боїться» [14, с.25]. Недаремно Г. Пагутяк наділяє цього героя фізичними рисами, що нагадують дуб: сильний, могутній, мовчазний, витривалий. Діоген (а також залюблений у землю Колос) врешті-решт знаходить душевну рівновагу, порушивши найстрашнішу заборону – не перетинати невидиму межу між Дивною країною і лісом. Отже, у фіналі твору саме Діоген зміг побороти страх, зайшов у ліс і з'єднався з природою, перетворившись на дерево. Письменниця моделює один із принципів життя людини, яку не приймає суспільство, але рятує чітка позиція і погляди на світ і людей у ньому.

Дослідниці О. Гульчак пропонує порівняти два світи, зображені в романі: «Дивовижний спосіб життя ведуть вар'яти у Дивній країні, і цілковито протилежні відчуття переживають люди Іншого світу. Важкість, метушня, гніт душі постійно супроводжують героїв реального світу. Феномен людської душі (сутність) і марноти буття (існування), високе й приземлене упродовж життя сперечаються довкола людини, виборюючи право на лідерство» [14, с.25].

Найцікавішим і найглибшим за змістом, на наш погляд, у романі є образ Смітника, який корелюється із образом-символом Притулку з романів «Писар Східних Воріт Притулку» і «Писар Західних Воріт Притулку», а також похідні від цього образу. На загальне переконання літературознавців, обидва образи-символи можна вважати домінантними для втілення філософських думок.

Образ смітника в романі Г. Пагутяк є символом самозречення людини від фізичних потреб, спокус, очищення від гріха, що стає можливим виключно у випадку її духовної сили, перемоги духовного над матеріальним. На смітнику живе скалічений фізично, але не зломлений духовно Гриць: «Він ні від кого не чекає вдячності, бо є самодостатньою особистістю, й не відчуває потреби в чужому співчутті» [34, с. 205]. Безногий Гриць пізнав смисл життя, зрозумівши найголовнішу істину – для людини важлива свобода.

Філософський мотив свободи корелює у цьому випадку з мотивом спокуси та внутрішніх пошуків людини. Алюзійно безногий Гриць нагадує Григорія Сковороду та вказує на його філософію. Гриця також «світ ловив, але не спіймав». Поряд із оптимістом Грицем живе старезний Круцьо. Птах також позбавлений можливості літати, як і Гриць – ходити. Круцьо символізує мудрість, знання, однак люди не потребують його досвіду, бо не розуміють мову птахів.

Екзистенційний мотив самотності тут інтерпретується письменницею в іншому ключі: Гриць і Круцьо не потрібні у бездуховному світі. Цю думку доречно унаочнити висновком Н. Букіної: «Смітник – символ руйнації світу як цивілізації» [9, с.151]. Смітник втілює перевернуте уявлення про цивілізацію. Наприклад, О. Карабьова так аргументує семантику образу символу смітника: «<...>людина сама перетворюється на сміттявнаслідок послідовної бездуховності. Цей мотив, який уперше був обґрунтований молодими музикантами, у Галини Пагутяк розвивається у тій же семантичній площині, додаючи сенсу безнадійності, приреченості. Смітник як основний здобуток цивілізації є також втіленням людської розокремленості, самотності, приреченості на небуття вже за життя» [20, с.201]. Отже, варто розкодувати назву роману. Смітник Господа нашого – це люди, які втрачають духовність, не дотримуються моральних заповідей, не здатні пройти випробування спокусами.

Аналізуючи романістику письменниці, дослідниця О. Карабьова у статті «Художня антиномія “смітника” і “притулку” як лейтмотивів постурбанічного буття у прозі Г. Пагутяк» твердить: «Наскільки смітник є породженням бездуховності та вичерпаності людського буття, настільки книга є символом концентрації людської духовності та безкінечності людського пошуку істини» [20, с.205]. Застосовуючи ці спостереження до аналізу роману «Смітник Господа нашого», приходимо до висновку, що символічний образ смітника актуалізує філософсько-релігійний мотив духовного пошуку, важкий тягар досвіду і знань, самотність людини на шляху до очищення.

Антиподом Дивній країні виступає місто, забарвлене сірими фарбами, перенасичене депресією, страхом, безвихіддю. Зневірена в людях жінка, яка шукає свою дитину, роздумує: «Місто схоже на велетенський смітник» [34, с. 199]. Вороже жінці місто протиставляється сільській ідилії, урбаністичне –

природному: «Ще в дитинстві мене вразив запах покидьків: незнайомий і страшенно неприємний. У селі я не чула такого» [34, с. 199]. Крім того, Г. Пагутяк моделює образ Іншої землі, що виступає антиномією до смітника-міста.

Філософський мотив порятунку пов'язуємо також із образом смітника. Мудрий Круцьо повертає Малого з Дивної країни і приводить на смітник до Гриця. Розкривається ще один аспект символіки цього образу. Фізично скалічений, але духовно багатий Гриць здатний поділитися добром, увагою і теплом з тим, хто того потребує.

І. Біла, розглядаючи мотиви роману «Смітник Господа нашого», приходять до висновку: «Г. Пагутякабсолютизує страждання, узагальнюючийого як життєвий принцип в Іншому світі» [5, с.67]. Як бачимо система символічних образів підпорядкована розгортанню філософськи мотивів у романі. Жорстокий абсурдний світ не здатний повернути надію і віру в себе. Герої роману перебувають у пошуку себе, страждають, сумніваються, але не завжди перемагають у двобої зі страхами і зневірою.

Протиставлення реального і фантастичного світів, суб'єктивного й об'єктивного дозволяє вияскравити низку проблем, характерних для життя сучасної людини.

ВИСНОВКИ

Сучасна українська письменниця Г. Пагутяк репрезентує художню модель світу та змальовує прагнення героїв знайти себе, своє «я» в епоху тотальної духовної кризи. Ці пошуки відобразилися на жанровому рівні прозових творів, а також на рівні мотивів, образів та стилевих особливостей.

У ході дослідження ми прийшли до таких висновків:

Романістиці Галини Пагутяк притаманні індивідуально-авторські експерименти з формою та змістом. Нами окреслено жанрові особливості великої прози письменниці, враховано процеси дифузії та явище модифікації. Відзначаємо превалювання у белетристиці письменниці фантастичного і містичного начала.

Експерименти мисткині з формою романів виявились у створенні таких жанрових різновидів, як роман-феєрія, роман-містерія, «маленький роман», фентезі, пригодницький, філософсько-історичний, готичний роман.

Розглянуто дискусію щодо визначення жанру прозового твору Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого». Основна і визначальна риса роману – фантастика, яка органічно поєднується з філософією екзистенціалізму, біблійними мотивами, глибокий підтекст, індивідуально-авторські символічні образи.

З 1980-х років українська літературна критика робить небезуспішні спроби осмислити, проаналізувати та дати наукову характеристику жанровим особливостям, стильовій манері, системі образів та мотивів прози Галини Пагутяк.

Проза Г. Пагутяк різнобічно осмислюється літературознавцями, зокрема А. Артюх, І. Білою, Г. Бокшань, Н. Букіною, Т. Гребенюк,

О. Карабльовою, Д. Коваленко, Н. Козачук (Синицькою), О. Леоненко, О. Поліщук, М. Федосовою та ін.

Літературна критика вивчає прозу Г. Пагутяк на рівні жанру, композиції, сюжету, образної та мотивної системи. Науковці поміщають художню белетристику мисткині у координати неоміфологізму (Г. Бокшань), неоготики (Н. Букіна, М. Федосова), інтелектуальної прози (Н. Козачук (Синицька)), постмодерністського письма (М. Кірячок), що свідчить про яскраву стильову манеру художнього письма авторки. Науковці застосовують інструментарії гендерного підходу (Т. Качак, Ю. Курилова), розглядають на рівні ідіостилю (А. Артюх, Т. Гребенюк). Важливими є дослідження її романістики у контексті сучасної української та зарубіжної літератури (І. Біла), специфіки художньої реалізації філософських мотивів (О. Карабльова, О. Леоненко).

Ідейно-філософський рівень роману Г. Пагутяк «Смітник Господа нашого» об'єднує дві сюжетні лінії, що розвиваються паралельно. Екзистенційні філософські поняття, пов'язані з пошуком людини в абсурдному світі, чітко прочитуються на рівні обох сюжетних ліній та домінують у мотивній організації роману. Зокрема, у творі представлені соціальний, моральний, філософський та психологічний рівень, які органічно між собою переплітаються.

Біблійні ремінісценції про рай, кінець світу, а також екзистенційні мотиви самотності, страху, свободи вибору, абсурдності й минушості світу становлять основу аналізованого художнього твору Галини Пагутяк. Репрезентантами у реалізації екзистенційних мотивів виступають Віктор / Король, жінка, мешканці Дивної країни (Колос, Базиль, Шептун, Діоген і Перевізник), окремо варто розглядати образ Грицька, який живе на смітнику, має повну свободу, і в цьому його сила і вміння протистояти абсурдному світу.

Філософський мотив свободи у першій сюжетній лінії роману (події про життя у Дивній країні) розгортається спільно із мотивом абсурдності світу та мотивом втечі. Друга сюжетна лінія (розгортається у реальному місті) реалізуються через зображення подій, пов'язаних із пошуком матір'ю дитини, яка дивним чином зникла.

Таким чином, мотив пошуку декодується завдяки його алюзійності. Жінка шукає передусім себе, своє «Я», тікаючи від жорстокого та абсурдного світу дорослих у світлий і теплий світ дитинства. За законами жанру, повинен бути провідник, здатний вказати шлях виходу. У площині цієї сюжетної лінії таким провідником виступає Віктор. Саме цей образ (а ще образ Малого) об'єднує дві сюжетні лінії роману. Бо в першій сюжетній лінії Віктор постає в ролі Короля, якого терпляче чекають Базиль, Колос, Перевізник, Діоген та Шептун.

Специфічною формою захисту від абсурдного та жорстокого бездуховного світу людей для героїв роману виступає божевілля як межовий стан. Важливо, що філософський мотив свободи і свободи вибору в романі ретранслюється у вимір соціальних проблем.

Прослідковуємо динаміку філософських мотивів у романі «Смітник Господа нашого»: від втечі від самотності до пошуків себе, від депресії до трагедії незатребуваності в соціумі загалом і в сім'ї зокрема. Особливості реалізації екзистенційних мотивів у романі Г. Пагутяк зумовлена передусім специфікою побудови індивідуально-авторської моделі світу. У центрі цієї моделі – протиставлення фантастично Дивної країни, що знаходиться в Іншому світі, й жорстокого та абсурдного реального світу, тобто ми бачимо протиставлення світ / відчужена людина. Домінування в творі філософських мотивів втечі, страху, втрати дитини, самотності унаочнює висновок про неможливість порятунку від жорстокого світу.

Символічне наповнення роману «Смітник Господа нашого» не піддається традиційному дешифруванню, оскільки код образів-символів насправді більше тяжіє до суб'єктивності, ніж до фольклору чи стійких форм. Саме тому до роману Г. Пагутяк розміщує «Коментарі», де намагається дати підказку для читача щодо розуміння глибокої семантики символічних образів.

Через образ Кривої Груші у мешканців Дивної країни формуються екзистенціальні світовідчуття та уявлення про навколишнє, про час, життя і смерть. Крива Груша виступає авторською інтерпретацією образу Світового дерева, Світової вісі. Символічний образ вітру відіграє вагомую роль у розгортанні екзистенційного мотиву страждання та страху.

Образ смітника в романі Г. Пагутяк є символом самозречення людини від фізичних потреб, спокус, очищення від гріха, що стає можливим виключно у випадку її духовної сили, перемоги духовного над матеріальним. На смітнику живе скалічений фізично, але не зломлений духовно Гриць.

Безногий Гриць пізнав смисл життя, зрозумівши найголовнішу істину – для людини важлива свобода. Філософський мотив свободи корелює у цьому випадку з мотивом спокуси та внутрішніх пошуків людини. Алюзійно безногий Гриць нагадує Григорія Сковороду та вказує на його філософію. Гриця також «світ ловив, але не спіймав».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх А. Проза Галини Пагутяк: герметичність як домінанта індивідуального стилю: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Київ, 2009. 20 с.
2. Баран Є. Зоїловітрени: Літературно-критичні тексти. Львів: Логос, 1998. С. 98-100.
3. Біла І. Метароман Галини Пагутяк: текст і контекст: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.
4. Біла І. Опозиція світ / людина як екзистенційний концепт розкриття абсурдності світу. *Український смисл: зб. наук. праць / наук. ред. М. Сулима*. Київ: Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. 2010. Вип. 18. С. 178-181.
5. Біла І. Система мотивів у творах Галини Пагутяк: специфіка їх взаємозв'язку. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*. 2012. Вип. 15. С. 59-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tkht_2012_15_10 (дата звернення: 24.10.2019).
6. Бокшань Г. Неоміфологізм у художній прозі Галини Пагутяк: дис ... канд. філол. наук (доктора філософії): за спеціальністю 10.01.01 «Українська література». Київ, 2017. 237 с.
7. Бокшань Г. Темпоральні міфологеми в художній прозі Галини Пагутяк. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Філологія. Літературознавство. 2016. Т. 276. Вип. 264. С. 132-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_25 (дата звернення: 25.09.2020).
8. Бородіца С. Національно-міфологічний код у романі «Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк. *Наукові записки Тернопільського*

національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Літературознавство. 2012. Вип. 34. С. 19-28.

9. Букіна Н. Модифікації готичного в сучасній українській прозі: дис... канд. філол. наук, спец.: 10.01.01 – українська література. Київ, 2016. 192 с.
10. Голобородько Я. Ірраціональні модуси Галини Пагутяк. *Українська мова в загальноосвітній школі*. 2012. № 11. С. 2-5.
11. Голобородько Я. Перебувати над реальністю: несучасна температура духу Галини Пагутяк. *Українська мова та література*. 2009. № 44. С. 3-5.
12. Гребенюк Т. Форми художньої умовності у прозі Галини Пагутяк. *Дивослово*. 2013. № 6. С. 43-47.
13. Гундорова Т. Постчорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ: Критика, 2013. 344 с.
14. Гульчак О. Способи образотворення у романі Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер.: Літературознавство*. 2012. № 35. С. 21-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU1_2012_35_5 (дата звернення: 21.11.2019).
15. Даниленко В. Історія одного ісходу. Передмова. Квітив темній кімнаті: Сучасна українська новела: Найяскравіші зразки української новелістики за останні п'ятнадцять років. Київ: Генеза, 1997. С. 6.
16. Зборовська Н. Код української літератури: Проект прихисторії новітньої української літератури. Київ: Академвидав, 2006. 594 с.
17. Зборовська Н. Психологія і літературознавство. Київ: Академвидав, 2003. 392 с.

- 18.Карабльова О. Засади міфопоетики у художній версії самотності у прозі Галини Пагутяк. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*. Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. Т.17. С. 15-19.
- 19.Карабльова О. Художні версії проблеми самотності у сучасній жіночій прозі: автореф. ...канд. філол. наук.: 10.01.01 – українська література. Київ, 2004. 20 с.
- 20.Карабльова О. Художня антиномія «смітника» і «притулку» як лейтмотивів постурбанічного буття у прозі Г. Пагутяк. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 199-207.
- 21.Качак Т. Художні особливості жіночої прози 80-90-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Кіровоград, 2006. 20 с.
- 22.Кірячок М. Апокаліптичне напруження як концептуальна основа образної системи роману Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого». *Слово і час*. 2015. № 7. С. 16-21.
- 23.Кірячок М. Візії апокаліпсису в українському постмодерністському романі: автореф. ... канд. філол. наук, спец.: 10.01.01 – українська література. Київ, 2016. 20 с.
- 24.Кірячок М. Жанрові особливості роману Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого». URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/eng/archive/4/part_1/23.pdf (дата звернення: 09.11.2019).
- 25.Козачук (Синицька) Н. Поетика української інтелектуальної прози 1960-90 рр.: дис. канд. філол. наук: за спеціальністю 10.01.01. – українська література. Івано-Франківськ, 2007. 17 с.
- 26.Курилова Ю. Художнє осмислення категорій «творець» і «творчість» у сучасній українській жіночій прозі (на матеріалі творів Г. Пагутяк і О. Забужко). *Актуальні проблеми літературознавства: Зб. наук. праць*

/ наук. ред. проф. Н. І. Заверталюк. Дніпропетровськ: Навчальна книга, 2002. Т.12. С. 31-36.

27.Леоненко О. Національний варіант жанру фентезі в прозі Галини Пагутяк (на матеріалі роману «Смітник Господа нашого»). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки)*. 2010. № 5 (192). С. 97-103.

28.Леоненко О. Рефлексії урбаністичного способу життя в прозі Галини Пагутяк. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки)*. 2010. № 20 (207). С.141-145.

URL:<http://dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/384/1/%E2%84%96%2020>

[_207_2010_%D0%A4%D0%9D_%D0%A7.%204.pdf#page=141](http://dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/384/1/%E2%84%96%2020_207_2010_%D0%A4%D0%9D_%D0%A7.%204.pdf#page=141) (дата звернення: 24.09.2020).

29.Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт-укл. Ю.Ковалів. Київ: Академія, 2007. Т. 2. С. 116-117.

30.Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 752 с.

31.Мозгова С. Мотив вибору в романі Галини Пагутяк «Смітник Господа нашого». *Магістерські студії*. Альманах. Вип. 20. Херсон: ХДУ, 2020. С.

32.Пагутяк Г. Гірчичне зерно. Київ: Радянський письменник, 1990. 232 с.

33.Пагутяк Г. Записки Білого Пташка: Два романи та повість. Київ: Укр. письменник, 1999. 151 с.

34.Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі: Романи, повісті, оповідання та новели. 2-ге вид., переробл. і доп. Львів: ЛА «Піраміда», 2007. 368 с.

35.Пагутяк Г. Слуга з Добромиля. Львів: ЛА «Піраміда», 2012. 200 с.

36.Поліщук О. У пошуках незайманого світу (Пагутяк Галина. Записки Білого Пташка: Два романи та повість. Київ: Український письменник, 1999). *Слово і час*. 2002. №7. С. 64-65.

- 37.Поліщук О. Художній діалог автора і персонажа в українській новітній українській прозі: автореф. ... канд. філол. наук, спец.: 10.01.01 – українська література. Київ, 2004. 20 с.
- 38.Словник символів культури України / за загальною редакцією В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум. 2002. 260 с.
- 39.Соколова А. Містичний міфологізм прози Галини Пагутяк. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2012. Вип. 36. С. 272-282.
- 40.Тебешевська-Качак Т. Художні особливості прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект). *Слово і час*. 2006. № 97. С. 51-58. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11047/10-Tebeshevska-Kachak.pdf?sequence=1>(дата запити: 06.06.2020).
- 41.Тіпер І. Мотиви кохання та материнства як презентатори притулку в прозі Галини Пагутяк. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_5c4fb7d913276.pdf (дата запити: 16.07.2020).
- 42.Федосова М. Особливості неоготики в сучасній українській прозі: автореф. ... канд. філол. наук, спец.: 10.01.01 – українська література. Одеса, 2015. 20 с.
- 43.Шостак О. Романи Г. Пагутяк у контексті української химерної прози. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. Вип. 30. С. 66-69.